

I. Překlady mezopotamských zákonů III. a II. tisíciletí př. n. l.

1. Nápis Entemenův

(I) Bohu Lugalemušovi, Entemena, vladař Lagaše, vyvolený v srdci bohyně Nanše, zástupce boha Ningirsua, syn Enannatuma, vladaře Lagaše, (II) vystavěl pro Ningirsua svatyni Dugru, vystavěl a zařídil Achuš, „dům, na nějž hledí on (tj. Ningirsu) s blahovolností“, z mědi zhotovil horskou kašnu . . . , vystavěl chrám Durzili, (III) pro boha Lugalurua postavil jeho palác v městě Uru, pro bohyni Nanše postavil a zařídil chrám u zřídla palmového háje.

Vyhlásil v Lagaši osvobození od dluhů, vrátil matku dítěti, vrátil dítě matce, vyhlásil osvobození od úroků. (IV) Onoho dne Entemena postavil Lugalemušovi jeho milovaný chrám Emuš v Badtibire a zařídil mu jej.

Pro obyvatele Uruku, obyvatele Larsy (a) obyvatele Badtibiry (V) vyhlásil osvobození od dluhů. Nechal je, aby se vrátili k Inanně do Uruku v její ruku, k Utuovi do Larsy v jeho ruku, k Lugalemušovi do Emuše v jeho ruku.

(VI) Od Entemeny, muže, jež vede slovo bohyně Inini, (jehož) osobním bohem je Šulutul.*

2. Urukaginovy sociální reformy (výběr z Urukaginových nálezů)

KUŽEL B/C: (I, 1ns.) Bohu Ningirsuovi, válečníku boha Enlila, Urukagina, král Lagaše, vystavěl palác Tiraš, vystavěl mu Antasuru, vystavěl chrám pro bohyni Bau, (II, 1ns.) vystavěl jí Bursag, chrám

* Podkladem překladu je zpracování textu podle Edzarda, AcAn 22/1974/1976, 145. Jde o text velmi obtížný pro překlad, který je někdy spíše interpretací. Za mnohé pokyny vděčím dr. Blahoslavu Hruškovi, CSc.

pro její oběti, vystavěl jí ohradu pro stříž ovcí v Urukuge, pro bohyni Ninu vykopal „kanál vedoucí do Nina“**, její oblíbený kanál ... (III, 1). Vybudoval hradby města Girsu.

(III, 2ns.) Odedávna, od vzklíčení sémě, byl vrchní lodník u lodi, vrchní pastýř byl u oslů, vrchní pastýř byl u ovcí, vrchní rybář byl u rybolovu, kněží šutugu odebírali v Anbaru zrní na pachtovné, pastýři ovcí chovaných na vlnu za (chybějící) bílou ovcí museli vyplatit peníze... (VI 12ns.) Od hranic (kanálu) boha Ningirsua až k moři byli úřední dozorcí... (VII 1ns.) Také tehdy platily předpisy.

OVÁLNÁ KAMENNÁ DESKA (II 10ns.) Jestliže podřízený založil sádku pro ryby, vzali mu ryby..., jestliže koupil berana, vzali mu nejlepší z ovcí, jestliže vypudil manželku, místodržící si vzal pro sebe 5 šekelů stříbra a správce 1 šekel stříbra... (III 20ns.) Ženy dříve měly každá dva muže...

Nápravná opatření

KUŽEL B/C (VII 29ns. VIII 1ns.) Když bůh Ningirsu, válečník boha Enlila, propůjčil Urukaginovi kralování nad Lagaši a nad 36 000 lidmi, dal mu uchopit se moci, rozhodnutí z dřívějšíka postavil mezi zaniklé a příkaz, který jeho pán Ningirsu vyslovil, dal nastolit v zemi: z lodi odvolal vrchního lodníka, od oslů a ovcí odvolal vrchního pastýře, od rybolovu odvolal vrchního rybáře, (IX 1ns.) odvolal dozorce sýpek od přidělu zrní kněžím šutugu, odvolal dozorce nad platbami peněz za ovce chované pro vlnu..., odvolal dozorce nad dárkami, které kněží přinášeli do paláce... Do domu místodržitele a na pozemky místodržitele uvedl Ningirsua (jako) pána. Od hranic (kanálu) boha Ningirsua až k moři úřední dozorcí (již) nikomu nepřikazovali. (XI 17ns.) Kněz gar nevstoupí již do zahrady podřízeného. Jestliže se podřízenému narodí pěkný osel a jeho nadřízený řekne „koupím jej od tebe“, a jestliže podřízený řekne „naváž mi stříbra kolik uspokojí mé srdce“, v případě, že by jej neprodal, nadřízený

** Tj. čtvrt města Girsu (Lagaše).

jej ve zlosti nesmí zbit. (XI 32ns.) Jestliže dům podřízeného je vedle domu nadřízeného a nadřízený řekne „chci jej koupit“, koupí-li jej, ať mu řekne „zaplať uspokojivou cenu za můj dům“, v případě, kdyby jej neprodal, nadřízený jej ve zlosti nesmí zbit.

(XII 12ns.) (Tak) nařídil. Zbavil domovy obyvatel Lagaše lichvy, zabírání, hladu, krádeže, násilí; vyhlásil jejich osvobození od dluhů. Aby mocný nekřivdil sirotě a vdově, uzavřel Urukagina s bohem Ningirsuem tuto dohodu.

OVÁLNÁ KAMENNÁ DESKA (III 6ns.) Jestliže poddaný založil sádku pro ryby, již nikdo mu nebere ryby; zloděj je ukamenován kameny, [na nichž je vepsán jeho zlý] záměr; (III 12—13) ztracený majetek je vyvěšen (nálezcem) ve velké bráně*; (III 14—19) jestliže žena řekne muži [...], její zuby budou rozdrceny cihlami, tyto cihly byly vyvěšeny ve velké bráně. (III 20ns.) Ženy dříve měly každá dva muže, dnes budou (takové) ženy ukamenovány kameny [na nichž je vepsán jejich zločinný] záměr.

3. Gudeovy reformní akty

GUDEOVA SOCHA B (GUDEA-ARCHITEKT) (I 1ns.) V chrámu boha Ningirsua, jeho vládce, socha Gudey, místodržícího Lagaše, který postavil chrám Eninnu.

(III 6ns.)..., když bůh Ningirsu upřel příznivý pohled na své město, vyvolí Gudeu za oprávněného pastýře v zemi a dal mu uchopit se moci nad 36 000 lidmi, očistil město..., strašné čarodějníky, (IV 1ns.) vyvolavače duchů, černokněžníky, pomlouvačné ženy vyhnal z města, žádná žena nenosila (na hlavě) podložku pro břímě, stavební práce vykonávali muži; chrám boha Ningirsua vybudoval jako Eridu na očištěném místě; nikdo nebyl bit bičem, nebyl bit důtkami; matka netrestala dítě; vladař, vrchní dozorce, nižší dozorce... po dobu provádění stavby se oděli do ... (V 1ns.) Na hřbitově města nebyl vykopán žádný hrob, žádný nebožtík nebyl pochován, kněz

* Aby oprávněný majitel mohl žádat o jeho vrácení.

kalu nepěl žalmy, nepronášel nářky, plačka nedala slyšet smuteční písně. V okrsku Lagaše nešel nikdo, kdo měl spor, k místu skládání přísahy; vymáhající věřitel nevstoupil k nikomu do příbytku. Pro boha Ningirsua, svého vládce, zařídil, co se patřilo; jeho chrám Eninnu, „Imgi září“, postavil a znovu vybavil... Když postavil chrám boha Ningirsua, tu bůh Ningirsu, jeho milovaný vládce, mu otevřel cesty od Horního moře k Dolnímu moři...

(VII 26ns.) Když postavil chrám Eninnu, uvolnil svou mysl, omyl své ruce: po sedm dnů nebylo pozorovat poddanství, otrokyně stála na roveň své paní, otrok šel po boku se svým pánem; v mém městě spali silný a slabý vedle sebe. Všechno zlé odvrátil od chrámu. Na příkaz bohyně Niny a boha Ningirsua upřel pozornost. Bohatý nečinil bezpráví sirotě, mocný nečinil bezpráví vdově. (Je-li) dům bez syna, zápalný olej přináší dcera... Socha, která je před tebou, bože Ningirsu, je socha Gudey (VIII 1ns.), místodržícího v Lagaši, který postavil Eninnu boha Ningirsua. Kdo ji z Eninnu odnese, nebo kdo vymaže na ní nápis, kdo ji zničí nebo kdo... změni mé rozhodnutí... dá tam své jméno... nechť bozi An, Enlil, Ninchursag, Enki, Enzu, Ningirsu, Nina [... následují další bozi a bohyně] (IX 5ns.) změni jeho osud, rozbijí jeho dny jako dny býka... jeho trůn, který si tento člověk zřídil, nechť strhnou do prachu... jeho bůh nechť nedbá nářku jeho lidu, deště shora nechť jsou odvráceny, prameny země nechť jsou odvedeny, nechť odtud odejde jako muž bez jména, jeho panování nechť je pokořeno...“

GUDEŮV VÁLEC A (XII 25) Odstranil spory... (XIII 3ns.) Matka nevyřkla (výtku) vůči svému dítěti; dítěti, jež od matky odešlo, neřekla jeho matka ani slovo. Otroka, který se provinil, jeho pán neudeřil do hlavy, otrokyni, která se dopustila špatnosti, neztloukla její paní do obličeje. Před Gudeu, místodržícího, stavitele chrámu Eninnu, nikdo nepředstoupil se sporem...

GUDEŮV VÁLEC B (XVII 18ns.) O dnu, kdy vladař vstoupil do chrámu, po sedm dnů, byla otrokyně rovna své paní, otrok a pán šli bok po boku (XVIII 1ns.) V jeho městě leželi mocný a slabý bok po boku; na zlých jazycích byla (zlovlná) slova změněna (v dobrá);

z chrámu odstranil všechno špatné; na příkaz bohyně Niny a boha Ningirsua upřel svou pozornost. V domě, kde nebylo dědice, [dce]ra [přinášela] olej [k zápalné oběti]. Slunci dal vyzářovat spravedlností, bůh Babbar nohama pošlapal nespravedlnost.

4. Urnammuovy zákony

PROLOG (ř. 1—24) (silně poškozeno, nesrozumitelné). (ř. 25—30) ...pro každý (?) měsíc určil jako pravidelnou oběť 90 gurů obilí, 30 ovcí a 30 sila másla. (ř. 31—35) Když bůh An a Enlil odevzdali vládu nad Urem bohu Nannarovi, tehdy Urnammu, syn zrozený bohyní Ninsunou, pro svou milovanou matku, která jej porodila, v souladu s jeho (tj. boha Nannara) příkazy spravedlnosti a práva [...] (ř. 73—86) Dal(?) sedm... Namchaniho, vladaře města Lagaše, zabil. S pomocí boha Nannara, pána města (Uru), dal dopravit zpět Nannarovu bárku Magan do osázeného prostoru, takže zazářila v Uru. (ř. 87—96) Tehdy byly polnosti podrobeny dani nisqum, vodní doprava byla podrobena dozorcům, pastýř stád byl podroben „výběřím dobytčat“, „výběřím ovcí“, „výběřím oslů“ [...] (ř. 104—116) Tehdy Urnammu, mocný válečník, král Uru, král Sumeru a Akkadu, z moci boha Nannara, pána města (Uru), a podle příslušného příkazu boha Utua, nastolil v zemi skutečnou spravedlnost, vymýtil zlořádu, násilí a sváry. (ř. 117—124) Zproštěním lodní dopravy od lodních dozorců, pastýře stád od „výběřích dobytčat“, od „výběřích ovcí“ a „výběřích oslů“ nastolil svobodu v Sumeru a Akkadu. (ř. 125—129) Tehdy on... města Ummu, Marad a Kazallu [...] si podmanil: [...] (ř. 142—149)... určil. Upravil 1 sila bronzu, stanovil váhu 1 miny, stanovil váhu 1 šekelu stříbra (v poměru) k mině. (ř. 150—152) Tehdy břehy Tigridu a břehy Eufratu [...] (ř. 161 až 170)... král mu opatřil vrchního zahradníka. Sirotek nebyl vydán na pospas boháči; vdova nebyla vydána na pospas mocnému; člověk 1 šekelu nebyl vydán na pospas člověku 1 miny.

ZÁKONY (Čl. 1—3, ř. 171—221) (silně poškozeno, nesrozumitelné). (Čl. 4, ř. 222—231) Jestliže něčí žena zlákala svými vnaďami (jiného) muže, takže s ní spal, (manžel) usmrtí svou manželku, avšak onen muž

bude zproštěn. (Čl. 5, ř. 232—239) Jestliže někdo znásilnil něčí otrokyni, jež byla pannou, tento člověk zaplatí 5 šekelů stříbra. (Čl. 6, ř. 240—244) Jestliže se někdo rozvede se svou manželkou (jež před tím nebyla ještě provdána), zaplatí (jí) 1 minu stříbra. (Čl. 7, ř. 245 až 249) Jestliže se rozvede s (bývalou) vdovou, zaplatí (jí) půl miny stříbra. (Čl. 8, ř. 250—255) Jestliže žil společně s vdovou bez... náležité manželské smlouvy, nemusí jí platit peníze vůbec. (Čl. 9, ř. 256—269) Jestliže [...] (Čl. 10, ř. 270—280) Jestliže někdo obvinil druhého z... a dovedl jej k Řece, avšak Řeka jej prokázala nevinným, ten, kdo jej dovedl, zaplatí 3 šekely stříbra. (Čl. 11, ř. 281—290) Jestliže někdo obvinil něčí manželku, že ležela na klíně (jinému muži), avšak Řeka ji prokázala nevinnou, ten, kdo ji obvinil, zaplatí 1/3 miny stříbra. (Čl. 12, č. 291—301) Jestliže (nastávající) zeť vstoupil do domu svého (nastávajícího) tchána, avšak jeho tchán dal poté nevěstu jinému muži, (nastávající tchán) mu zaplatí dvonásobek (?) darů, které přinesl. (Čl. 13, ř. 302—312) [...] zaplatí mu 2 šekely stříbra. (Čl. 14, ř. 313—323) Jestliže [...] otrokyně [...] a přešla za hranice města (a) někdo ji dovedl zpět, pán otrokyně zaplatí tomu, kdo ji dovedl zpět, 2(?) šekely stříbra. (Čl. 15, ř. 324—330) Jestliže někdo zlomil obuchem druhému nohu (?), zaplatí 10 šekelů stříbra. (Čl. 16, ř. 331—338) Jestliže někdo úmyslně rozdrtil druhému obuchem úd, zaplatí 1 minu stříbra. (Čl. 17, ř. 339—344) Jestliže někdo nožem(?) usekl druhému nos, zaplatí 2/3 miny stříbra. (Čl. 18, II, ř. 48—54) Jestliže usekl s [...] jeho [...], za každý... zaplatí... šekelů stříbra. (Čl. 19, III, ř. 4ns.) Jestliže mu vyrazil zuby, zaplatí 2 šekely stříbra. (Čl. 20) [...] (Čl. 21) [...], přiměse; nemá-li otrokyni, může mu zaplatit 10 šekelů stříbra; nemá-li stříbro, může mu zaplatit věci, jakou má. (Čl. 22, ř. 45—51) Jestliže něčí otrokyně, jež se prohlásila za rovnou se svou paní, na ni lála, nacpou jí do úst 1 sila soli. (Čl. 23, ř. 52ns.) Jestliže něčí otrokyně, jež se prohlásila rovnou se svou paní, ji udeřila [...] (Čl. 24) [...] (Čl. 25, IV, ř. 34—40) Jestliže někdo vystoupil jako svědek a byl usvědčen jako křivopřísežník*, zaplatí 15 šekelů stříbra. (Čl. 26, ř. 41—46) Jestliže někdo vystoupil jako svě-

* V sumerštině *lu-im-zuḫ* znamená „zloděj“ (akkad. *šarrāqum*); k tomu nyní Westbrook—Wilcke, AfO 25, 1974—1977, 115²⁰; srv. níže str. 289.

dek, avšak odmítl svědčit pod přísahou, odvede zboží, o kolik šlo v tomto procesu. (Čl. 27, ř. 47—V, 1) Jestliže někdo svévolně obdělával pole, náležející jinému, a tento (majitel) vznesl proti němu spor, avšak on toho nedbal, tento nedbalý muž ponese jeho náklady. (Čl. 28, ř. 2—7) Jestliže někdo způsobil, že voda zaplavila něčí obdělávané pole, naměří 3 kury obilí na 1 iku (zaplaveného) pole. (Čl. 29, ř. 8—17) Jestliže někdo propachtoval někomu své pole k obdělání, avšak ten je neobdělal a nechal je zpustnout, naměří (propachtovateli) 3 kury obilí na 1 iku (zpuštěného) pole. (Čl. 30, ř. 18—?) Jestliže někdo někoho... (Čl. 31, ?—VI, 1) [...] zaplatí mu.

5. Zákony Lipit-Ištarovy (= CL)

PROLOG (I—IV, ř. 1—95): Když veliký An, otec bohů, a Enlil, král všech zemí, pán, jenž určuje osudy, Ninisinně, dceři Anově, paní zbožné, z jejíhož hrdinství je radost a na jejíž zářící čelo se upínají zraky (?), navršili terasu (města) Isinu, který An založil, šťastné panování s vládou nad Sumerem a Akkadem jí dali. — Když Lipit-Ištar, moudrý pastýř, byl povolán Nunamnirem, aby nastolil v zemi spravedlnost, aby vymýtil v zemi reptání a úplatkářství, aby zbraní odrazil zlo a násilí, aby zavedl v Sumeru i v Akkadu blahobyť, An a Enlil povolali Lipit-Ištaru k vládě nad zemí. — Tehdy já, Lipit Ištar, pokorný pastýř Nippuru, věrný pěstoun Uru, neumdlévající strážce Eridu, slavný velekněz Uruku, král Isinu, král Sumeru i Akkadu, v srdci oddaný Inanně, na příkaz Enlilův jsem nastolil spravedlnost v Sumeru i Akkadu. — Tehdy jsem pro syny a dcery Nippuru, syny a dcery Uru, syny a dcery Isinu, syny a dcery Sumeru i Akkadu, na jejichž šíji lpěly povinné služby, zavedl ze svého podnětu zproštění dluhů. — Plně jsem zařídil, aby otec podporoval své syny, aby synové podporovali svého otce, aby otec konal (povinnou) službu se svými syny, aby synové konali (povinnou) službu se svým otcem; (kdežto) dříve se vyžadoval nástup (ke službě) všech z „domu otce“ nebo „domu bratří“, já, Lipit-Ištar, syn Enlilův, dal jsem konat službu (každému) z „domu otce“; (každému) z „domu bratří“ po 70 (dnů v roce), dal jsem konat službu (neženatému) v domě „neženatých“ po 10 dnů v měsíci.

ZÁKONY Čl. 1(1) Majetek, který byl složen [...] Čl. 2(2) Majetek otcovského domu [...] Čl. 3 (3) Syn zemského hodnostáře, syn palácového hodnostáře, syn dozorce [...] Čl. 4 (figt z Kiše) Jestliže někdo najme člověka, dobytče a vůz, dá 100 (?) qa obilí [...] Čl. 5 (tamtéž) Jestliže někdo dá dávkou obilí a potravin [...] Čl. 6 (tamtéž) Jestliže někdo vyrazil dveře do domu, usmrtí toho, kdo vyrazil dveře do domu. Čl. 7 (tamtéž) Jestliže někdo prolomil zeď domu, zahrabou před prolomeným otvorem toho, kdo prolomil zeď domu. Čl. 8 (4) [...] nechal potopit loď, za tuto loď jej odškodní. Čl. 9 (5) Jestliže někdo najal loď a jestliže mu vymezili trasu (plavby) a on trasu nedodržel (a) zničil (při tom) kormidlo, člověk, který si loď najal, odškodní (z nákladu) loď (jejího majitele). — Čl. 10 (6) [...] jako dar [...] mu dá. — Čl. 11 (7) Jestliže (někdo) dal svou zahradu zahradníkovi, aby v ní pěstoval ovocné stromy, [...] zahradník (je) pro majitele zahrady vypěstuje (a) z těchto datlovníků bude požívat desetinu datlí. — Čl. 12 (—) Jestliže někdo [...] — Čl. 13/8/ Jestliže někdo dal druhému neobdělávaný pozemek k osázení na zahradu, a on nedokončil osázení neobdělávaného pozemku, (tu) připočtou tomu, kdo měl osázet (pozemek) na zahradu, k dílu na něj připadajícímu neobdělávaný pozemek, který zanedbal (osázet). — Čl. 14/9/ Jestliže někdo vešel do zahrady druhého a byl dopaden při krádeži, zaplatí 10 šekelů stříbra. — Čl. 15(10) Jestliže někdo v zahradě druhého porazil strom, zaplatí 1/2 miny stříbra. — Čl. 16(11) Jestliže někdo nechal schátrat dům sousedící s domem jiného, (a jestliže) majitel domu řekl majiteli schátralého domu „tvůj dům je schátralý, do mého domu se může někdo probourat (tvým domem), zajisti svůj dům“ a bylo o tom vydáno potvrzení, majitel schátralého domu nahradí majiteli (vyloupeného) domu vše, co ztratil. — Čl. 17(12) Jestliže něčí otrokyně nebo otrok uprchli do města a bylo prokázáno, že se zdržují měsíc v domě jiného, (tento muž) dá otroka za otroka; Čl. 18(13) jestliže nemá otroka, zaplatí 15 šekelů stříbra. — Čl. 19(14) Jestliže něčí otrok vzal na sebe (dlužní) otroctví svého pána a prokáže se, že svému pánovi odsloužil dvojnásobně, tento otrok bude propuštěn. — Čl. 20(15) Jestliže *miqtum* je darem krále, nemůže být propuštěn, — Čl. 21(16) Jestliže *miqtum* sám o své vůli k někomu přijde, tento člověk jej nemůže u sebe zadržovat, (*miqtum*) může jít, kam chce. — Čl. 22(17) Jestliže někdo nařkl dru-

hého, aniž jej dopadl, z něčeho, o čem on neví, a neprokáže mu to, (udavač) ponese trest stanovený na to, z čeho jej nařkl. — Čl. 23(18) Jestliže pán nemovitosti nebo paní nemovitosti zanedbali břemena, a jiný je plnil po tři roky, nemůže být (z nemovitosti) vypuzen. Kdo plnil břemena (lpící) na nemovitosti, podrží nemovitost a (dřívější) pán nemovitosti nevznese nároku. Čl. 24(19) Jestliže pán nemovitosti [...] Čl. 25(20) Jestliže někdo odejme svému dědici (dar?) od zemského hodnostáře [...] *chybí asi 33 řádek* [...] Čl. 26(21) a [...] dům otce [...] *chybějí 3 řádky* [...] dar domu jejího otce, který jí byl dán, vezme jako její dědic. Čl. 27 (22) Jestliže je otec na živu, bude jeho dcera, ať je velekněžkou, kněžkou nebo hierodulou, bydlet jako jeho dědička v jeho domě. Čl. 28(23) Jestliže dcera za života otce v (jeho) domě [...] *chybí asi 22 řádek* [...] Čl. 29(24) Jestliže druhá žena, s níž se oženil, mu porodila děti, věno, které přinesla z domu svého otce, patří jejím dětem; o majetek svého otce se (však) děti první ženy a děti druhé (ženy) podělí rovnoměrně. Čl. 30(25) Jestliže se někdo oženil s ženou a ta mu porodila děti a tyto děti jsou naživu, a otrokyně také porodila děti svého pána, (a) otec dal svobodu otrokyni a jejím dětem, děti otrokyně se nebudou dělit s dětmi jejich pána o (jeho) majetek. Čl. 31(26) Jestliže jeho první manželka zemřela a on si pak vzal svou [otrokyni] za ženu, [děti první] manželky [jsou jeho] dědici; děti, které otrokyně porodila svému pánovi, budou jako [jeho vlastní] se o jeho majetek [dělit s jeho vlastními dětmi]. Čl. 32(27) Jestliže manželka někomu neprodila děti, avšak nevěstka z ulice mu porodila děti, obstará pro nevěstku obilí, olej a oděv; děti, které mu porodila nevěstka, budou jeho dědici, (avšak) pokud bude žít jeho manželka, nevěstka nebude obývat dům s jeho manželkou. Čl. 33(28) Jestliže něčí první žena ztratila zrak nebo ochrnula, neopustí dům; vezme-li si její manžel druhou ženu, bude živit (svou) pozdější ženu i (svou) první ženu. Čl. 34(29) Jestliže zeť vstoupí do domu svého (budoucího) tchána a odevzdá obvěnění a potom je vykáží (z domu) a dají jeho (budoucí) ženu jeho druhovi, (to), co pro svatbu (do domu) přinesl, vrátí mu dvojnásobně a tuto ženu si jeho druh nevezme. Čl. 35(30) Jestliže ženatý mladý muž žije s nevěstkou z ulice a jestliže soudcové mu přikázali, aby se k nevěstce nevracel, (jestliže) se poté rozvedl se svou manželkou (a) zaplatil (jí) rozlučné, neožení se s ne-

věstkou. Čl. 36(31) Jestliže otec za svého života daroval svému oblíbenému synovi dar a napsal pro něj tabulku s pečeti, nato otec odešel (= zemřel), dědicové si rozdělí otcův majetek, (avšak) odevzdanou část nebudou dělit. Nebudou proti rozhodnutí svého otce. Čl. 37(32) Jestliže otec za svého života pro svého nejstaršího syna dá stranou obvěnění a ještě za (jeho) života si syn vezme manželku, po otcově smrti dědici [...] Čl. 38(33) Jestliže někdo řekl, že něčí neprovdaná dcera, jež je pannou, měla (sexuální) styk, avšak poté se prokáže, že styk neměla, zaplatí 10 šekelů stříbra. Čl. 39(34) Jestliže si někdo najal dobytče a poranil je kroužkem v nose do masa, zaplatí třetinu jeho ceny; čl. 40(35) jestliže si někdo najal dobytče a vypíchl mu oko, zaplatí polovinu jeho ceny; čl. 41(36) jestliže si někdo najal dobytče a zlomil mu roh, zaplatí čtvrtinu jeho ceny; čl. 42(37) jestliže si někdo najal dobytče a poškodil mu ocas, zaplatí čtvrtinu jeho ceny. Čl. 43(38) [...], zaplatí.

ΕΠΙΛΟΓ (III 2—VII 17): Podle spravedlivého rozhodnutí boha Utua jsem vskutku způsobil, aby Sumer i Akkad měly opravdový pořádek. Podle výroku Enlila, já, Lipit-Ištar, syn Enlilův, vymýtil jsem zlo a násilí, nářek, reptání a úplatkářství jsem dostal se světa; dal jsem zazářit právu a řádu; přinesl jsem obyvatelům Sumeru i Akkadu blahobyt. [... *chybí asi 19 řádek* ...] Když jsem nastolil blahobyt Sumeru i Akkadu, vztyčil jsem tuto kamennou stělu. — Necht ten, kdo se nedopustí proti jejím předpisům zlého činu, kdo kdo mé dílo nepoškodí, kdo nevyhladí na ní nápis, kdo na ni nenapíše své jméno, zůstane na dlouhé časy obdařen klidným životem; necht se do výše pozdvihne k Ekuru; necht zářící čelo boha Enlila se k němu nakloní shůry. — Avšak ten, kdo se proti jejím předpisům dopustí zlého činu, kdo poškodí mé dílo, kdo vstoupí do svatyně a poruší podstavec stěly, kdo vyhladí její nápis, kdo na ni napíše své jméno, kdo kvůli této kletbě nastrčí za sebe někoho jiného, (tento člověk) ať je to král, ať je to velekněz [... *chybí asi 7 řádek* ...] necht mu odejme [...] [a] přinese [...], v jeho domě narozený syn necht není (jeho) dědicem, necht bůh Ašnan a bůh Sumugan, vládci hojnosti, mu odejmou [... *chybí asi 19 řádek* ...] Jeho [...] necht vyhubí [...] necht bůh Utu, soudce nebes a země [...] odejme [...] jeho

základ [...], necht obrátí jeho města v trosky, necht neučiní základy jeho země pevnými, jejího krále, ať je to kdokoliv, necht bůh Ninurta, slavný hrdina, syn boha Enlila, [smete].

6. Zákony z Ešnunny

DATOVACÍ FORMULE Ve 12. měsíci 21. dne [v roce, kdy podle rádného příkazu] (boha) Enlila, (bůh) Nin-azu [Dadūšu] (v) království Ešnunny povolal, on do domu svého otce vstoupil (a) město Šupur-Šamaš [jakož i Aštabalu] na druhém břehu Tigridu v jednom roce silnou zbraní dobyl.

ZÁKONY (Čl. 1) 1 kur obilí za 1 šekel stříbra, 3 qa oleje na mazání za 1 šekel stříbra, 12 qa rostlinného oleje za 1 šekel stříbra, 15 qa vepřového sádla za 1 šekel stříbra, 40 qa říčního oleje (petroleje?) za 1 šekel stříbra, 6 min vlny za 1 šekel stříbra, 2 kury soli za 1 šekel stříbra, 1 kur potaše za 1 šekel stříbra, 3 miny mědi za 1 šekel stříbra, 2 miny zpracované mědi za 1 šekel stříbra. (Čl. 2) Za 1 qa rostlinného oleje v drobném je cena 30 qa obilí, za 1 qa říčního oleje (petroleje?) v drobném je cena 30 qa obilí, (Čl. 3) Za vůz s dobytčaty a s vozkou je nájemné 100 qa obilí. Jde-li o stříbro, činí toto nájemné 1/3 šekelu. Za to bude jezdit celý den. (Čl. 4) Nájemné za loď jsou 2 qa obilí za 1 kur tonáže a 1/3 qa obilí je mzda lodníka; (za to) bude jezdit celý den. (Čl. 5) Jestliže lodník z nedbalosti nechal potopit loď, vše, co nechal potopit, plně zaplatí. (Čl. 6) Jestliže někdo podvodně zadržel loď, která nebyla jeho, zaplatí 10 šekelů stříbra. (Čl. 7) Mzda žňového dělníka je 20 qa obilí; je-li (to) ve stříbře, mzda činí 12 zrněk stříbra. (Čl. 8) Mzda převivače obilí je 10 qa obilí. (Čl. 9) Dal-li někdo (předem) nádeníkovi 1 šekel stříbra na posečení obilí, a jestliže (nádeník) nebyl (v určený čas) sklizně po ruce, zaplatí 10 šekelů stříbra. (Čl. 9 A) Nájemné za srp je 15 qa (obilí), (zbytek) čepele se však vrátí majiteli. (Čl. 10) Nájemné za osla je 10 qa obilí a 10 qa je mzda jeho pohůnka; za to jej bude pohánět celý den. (Čl. 11) Mzda za najatého člověka 1 šekel stříbra a jeho stravné je 50 qa obilí; [za to] bude sloužit měsíc. (Čl. 12) Kdo bude dopaden na poli muškéna se snopem (otepí) za plného denního

světla, zaplatí 10 šekelů stříbra; kdo bude dopaden se snopem (otepí) v noci, bude usmrčen, nezůstane na živu. (Čl. 13) Kdo bude dopaden v domě muškéna s polenem za plného denního světla, zaplatí 10 šekelů stříbra; kdo bude dopaden v noci, bude usmrčen, nezůstane na živu. (Čl. 14) Mzda krejčího [?]: jestliže zhotoví oděv v ceně 5 šekelů stříbra, jeho mzda je 1 šekel; jestliže zhotoví (oděv) v ceně 10 šekelů stříbra, jeho mzda jsou 2 šekely. (Čl. 15) Z ruky otroka nebo otrokyně obchodník nebo krémářka nepřijme ani v nejmenším stříbro, obilí, vlnu, sezamový olej. (Čl. 16) Synovi plnoprávného občana nevyděleného dosud z rodinného společenství a otroku nebude poskytnut úvěr. (Čl. 17) Poté, co syn plnoprávného občana přinesl obvěnění do domu (budoucího) tchána, jestliže jeden z obou (snoubenců) odešel za osudem, peníze se vrátí jejich vlastníkovi. (Čl. 18) Jestliže [syn plnoprávného občana] si ji vzal a ona vešla do jeho domu, nato nevěsta odešla za osudem, co přinesl (tchánovi), si neodebere, vezme si však, co nad to zbývá*. Na jeden šekel stříbra přidá jako úrok 1/6 šekelu a 6 zrněk stříbra; na 1 kur obilí přidá jako úrok 100 qa obilí. (Čl. 19) Jestliže plnoprávný občan má někomu sobě rovnému poskytnout plnění (v obilí), dá mu je z mlatu. (Čl. 20) Jestliže někdo půjčil obilí (k setí) s pluhem a motykou, a chce obilí změnit na stříbro, v době žní si vezme obilí a úrok, na 1 kur obilí (si vezme) 100 qa obilí [jako úrok]. (Čl. 21) Jestliže někdo dal peníze *ana pānišu*, vezme peníze a jako úrok z 1 šekelu si vezme 1/6 šekelu a 6 zrněk stříbra. (Čl. 22) Jestliže někdo neměl vůči druhému pohledávku, a (však) zadržel jako zástavu otrokyni druhého, pán otrokyně odpřísáhne při bohu „nemáš vůči mně pohledávku“. Tu zaplatí mu ve stříbře (ušlou) mzdu otrokyně. (Čl. 23) Jestliže někdo neměl vůči druhému pohledávku, a (však) zadržel jako zástavu ve svém domě otrokyni druhého, způsobil(-li) její smrt, nahradí pánovi dvě otrokyně. (Čl. 24) Jestliže někdo neměl vůči druhému pohledávku, a (však) zadržel manželku nebo dítě muškéna jako rukojmí ve svém domě a způsobil jim smrt, je to hrdelní případ; ten, kdo je zadržel, zemře. (Čl. 25) Jestliže si někdo vysluhoval nevěstu v domě (budoucího) tchána a jeho tchán jej odmítl a svou dceru dal jinému, otec dcery

* Pokračování tohoto článku označuje Szlechter jako samostatný článek 18a; viz RIDA 25, 1978, 122.

zaplatí dvojnásobek obvěnění, jež přijal. (Čl. 26) Jestliže si plnoprávný občan přinesl obvěnění za něčí dceru, ale jiný bez dožadání jejího otce a její matky ji unesl a připravil o panenství, je to hrdelní případ, zemře. (Čl. 27) Jestliže se někdo oženil s něčí dcerou bez dožadání jejího otce a její matky, a nadto nepřichystal jejímu otci a její matce ani svatební hostinu ani manželskou smlouvu, i kdyby (nevěsta) prodlela v jeho domě (všechny) dny roku, nestane se jeho manželkou. (Čl. 28) Jestliže však přichystal úmluvu a svatební hostinu pro jejího otce a její matku a vzal si ji, stane se jeho manželkou; v den, kdy bude přistížena v klíně (jiného) muže, zemře, nebude žít. (Čl. 29) Jestliže plnoprávný občan u[padl do zajetí] během válečné výpravy, průzkumu nebo vpádu (nepřítel), nebo byl násilně odveden a musel zů[stat] dlouho v jiné zemi, a jestliže (mezitím) se jiný oženil s jeho manželkou a ona (mezitím) porodila dítě, jakmile se vrátí, vezme si svou manželku zpět. (Čl. 30) Jestliže někdo pojal nenávist ke své obci nebo k svému pánovi a uprchl, jeho manželku si vzal jiný muž, vrátí-li se někdy, nebude se manželky domáhat. (Čl. 31) Jestliže někdo připravil něčí otrokyni o panenství, zaplatí 1/3 miny stříbra a otrokyně zůstane u pána. (Čl. 32) Jestliže někdo dal své dítě k odkojení a vychování, avšak nedal dávky potravin, oleje, šatstva na tři roky, zaplatí 10 min stříbra za vychování a vezme si dítě zpět. (Čl. 33) Jestliže se otrokyně dopustila podvodu a dala své dítě dceři plnoprávného občana, když dítě vyrostlo a jeho pán je pozná, může se ho chopit a vzít si je zpět. (Čl. 34) Jestliže palácová otrokyně dala muškénovi k vychování svého syna nebo svou dceru, palác může odebrat syna nebo dceru tomu, komu je dala; (Čl. 35) a osvojitel, který přijal dítě palácové otrokyně, nahradí paláci rovnocennou hodnotu. (Čl. 36) Jestliže někdo dal své věci do úschovy privilegovanému majiteli skladiště, a jestliže nedošlo k vloupání, ani práh nebyl poškozen, ani okno nebylo vytrženo a majitel skladiště dopustil, že věci, které mu (schovatel) dal, se z úschovy ztratily, jeho věci mu nahradí; (Čl. 37) jestliže něčí dům byl vypleněn (i) s věcmi muže, který mu je dal v úschovu, který mu je dal v úschovu, došlo i k ztrátě věcí majitele domu, majitel domu v bráně chrámu boha Tišpaka mu odpřísáhne při bohu „spolu s tvými věcmi se vskutku ztratily (i) mé věci, nedopustil jsem se špatnosti a ni podvodu“, odpřísáhne-li mu (takto), nebude mít (uscho-

vatel) proti němu nároku. (Čl. 38) Jestliže jeden z bratří má na prodej svůj podíl a jeho bratr si jej přeje koupit, zaplatí polovinu (částky, již by platil) druhý (kupec). (Čl. 39) Jestliže někdo zchudnul a prodal svůj dům, jakmile jej kupec bude prodávat, vlastník domu [jej] může koupit zpět. (Čl. 40) Jestliže někdo koupil otroka, otrokyni, dobytče nebo cokoli jiného a nemůže označit prodatele, sám je zlodějem. (Čl. 41) Jestliže cizinec, privilegovaný majitel skladiště nebo člověk z nejbližšího okolí chce prodat své pivo, krčmářka je pro něj prodá za běžnou cenu. (Čl. 42) Jestliže plnoprávní občan kousl plnoprávního občana do nosu a ukousl (mu), zaplatí 1 miny stříbra; za oko 1 miny; za zub 1/2 miny; za ucho 1/2 miny; za políček 10 šekelů stříbra; (Čl. 43) jestliže plnoprávní občan usekl prst plnoprávního občana, zaplatí 2/3 miny stříbra. (Čl. 44) Jestliže někdo ve tmě druhého porazil a zlomil mu ruku, zaplatí 1/2 miny stříbra; (Čl. 45) jestliže mu zlomil nohu, zaplatí 1/2 miny stříbra. (Čl. 46) Jestliže někdo udeřil druhého a pohmoždil mu hrud, zaplatí 2/3 miny stříbra. (Čl. 47) Jestliže někdo druhému v hádce odřel kůži (?), zaplatí 10 šekelů stříbra. (Čl. 48) A (tak) v právním případě (se sazbou) od 1/3 do 1 miny stříbra vynesou nález soudci; hrdelní právní případ je (v kompetenci) krále. (Čl. 49) Jestliže byl někdo dopaden s ukradeným otrokem nebo otrokyní, otrok přivede (dalšího) otroka, otrokyně (další) otrokyni. (Čl. 50) Jestliže místodržící, dozorce říční plavby, (nebo) vůbec jakýkoliv úředník dopadl ztraceného otroka, ztracenou otrokyni, ztracené dobytče, ztraceného osla, náležející paláci nebo muškénovi, aniž je dovedl zpět do Ešnunny a zadržel je ve svém domě, nechá-li uplynout více než měsíc, palác jej učiní odpovědným z krádeže. (Čl. 51) Otroci nebo otrokyně z Ešnunny, kteří jsou označeni poutem, okovy nebo vystřižením vlasů, nevyjdou branou Ešnunny bez (svolení) svého pána. (Čl. 52) Otrok nebo otrokyně, kteří jsou pod dohledem vedoucího poselství a vstoupí branou Ešnunny, budou označeni poutem, okovy nebo vystřižením vlasů, a zůstanou pod dohledem svého pána. (Čl. 53) Jestliže dobytče potrkalo dobytče a způsobilo, že zahynulo, oba vlastníci si rozdělí výtěžek z prodeje dobytčete, jež zůstalo na živu a o maso ze zahynulého dobytčete. (Čl. 54) Jestliže dobytče bylo trkavé a dozorcí orgán okrsku to dal jeho majiteli na vědomí, avšak on své dobytče nezabezpečil a to potrkalo plnoprávního občana

a způsobilo mu smrt, vlastník dobytčete zaplatí 2/3 miny stříbra; (Čl. 55) jestliže potrkalo otroka a způsobilo (mu) smrt, zaplatí 15 šekelů stříbra. (Čl. 56) Jestliže pes (byl) zlý a městský obvod to dal jeho majiteli na vědomí, avšak on svého psa neohlídal a ten pokousal plnoprávního občana a způsobil (mu) smrt, vlastník psa zaplatí 2/3 miny stříbra; (Čl. 57) jestliže pokousal otroka a způsobil mu smrt, zaplatí 15 šekelů stříbra. (Čl. 58) Jestliže zeď hrozila spadnutím a městský obvod to dal na vědomí majiteli zdi, on však svou zeď nezpevnil a zeď spadla a způsobila smrt synovi plnoprávního občana, jde o hrdelní případ, (podléhá) rozhodnutí panovníka. (Čl. 59) Jestliže někdo opustil svou manželku poté, co s ní zplodil děti, a vzal si jinou (ženu), tento člověk bude zbaven svého domu a všeho, co tam je, a půjde (za ženou), s níž se v budoucnu ožení (do jejího domu); jeho (první) manželka dědí dům. (Čl. 60) Je[stliž]e hlídač [při hlídání] [domu] je nedbalý a lupič se [vloupal do domu], hlídače domu, v němž došlo k vloupání, [... usmrtí], aniž mu vykopají hrob a pohřbí jej [před místem vloupání].